

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS

ADY A ROMÁN PARLAMENTBEN

A ROMÁNIAI nemzeti-parasztpárt vezére, Maniu, mikor másfél évvel ezelőtt átvette Románia kormányát, abban a politikai programban, amellyel a román választóközönséghez fordult, ígéretet tett, hogy egyik első feladatának fogja tekinteni a román állam merev centralista elveken felépülő közigazgatásának olyan átalakítását, amelyben az önkormányzat elve a legteljesebb mértékben érvényesülve, lehetővé teszi, hogy az állam polgárai azokat a teendőket, amelyek a helyi közigazgatás feladatait alkotják, a polgári felelősség átérzésével magok lássák el. A múlt év tavaszán ki is dolgoztatott egy közigazgatási törvénytervezetet, amely ugyan távol állott attól, hogy benne az önkormányzat követelményei megvalósuljanak, de mégis haladást jelentett az önkormányzat felé, szemben az eddigi merev centralizmussal.

E törvényjavaslat számba vette legalább a községi közigazgatásban azokat az önkormányzati követelményeket, amelyekhez nemcsak a magyar államtól Romániához csatolt területek polgárai voltak hozzászokva, hanem amelyek Besszarábiában az orosz cári uralom alatt is egészen magától értetődő dolgok voltak. A javaslat ez intézkedései lehetővé tették volna, hogy a kisebbségek is érvényesülhessenek a községi közigazgatásban legalább ott, ahol többségben vannak. A legmerevebb centralista közigazgatásnál egyebet nem ismerő régi királyságbeli (regati) gondolkozás ezt a keveset is soknak vélte. A közigazgatás tervezett — inkább formai, mint lényeges decentralizációjában az állam egységének megbontását látta, a községi autonómiának abban a mértékében pedig, amelyet a javaslat szerkesztői terveztek, annak az állami mindenhatóságnak megtörését, amelyet Bukarest irányadó politikusai feltétlenül szükségesnek tartanak, hogy a kisebbségek elrománosításával, vagy legalább is ellenálló erejük megtörésével megvalósíthassák az egységes román nemzeti államot. A kisebbségi pártok vezetői e javaslatot kiindulási alapul elfogadták abban a reményben, hogy a bizottsági tárgyalásokban sikerülni fog a részletekben olyan választásokat eszközölni, amelyek lehetővé teszik, hogy kívánásaik minimuma legalább a községi közigazgatás körében érvényesülhessen. A javaslat végleges szövege, amely a múlt év júliusában a román parlament elé került, nyilvánvalóvá tette, hogy e reménységük csalóka volt.

A magyar párt vezére, Bethlen György gróf a törvényjavaslat általánosságban való tárgyalásának kezdetén kijelentette, hogy pártja e javaslat tárgyalásában nem vehet részt, mert az önkormányzat követelményeinek még azt a minimumát is elejtették, amely az eredeti javaslatban benne volt, nemhogy tekintetbe vették volna a kisebbségi

pártok kívánságait. Hasonló értelemben nyilatkozott a romániai szász-német párt nevében Hans Otto Roth is. A javaslat törvénnyé lett a nélkül, hogy parlamenti tárgyalásában a romániai magyar és szász-német kisebbségi pártok résztvettek volna.

E törvényjavaslat előterjesztőjét, Vaida-Voevod belügyminisztert e két kisebbségi párt elhatározása kellemetlenül érintette. Nem is habozott ez érzésének úgy a szász-német, mint a magyar kisebbségi pártokkal szemben a maga rapszodikus, kissé nyers és közvetlen módján adni kifejezést abban a két beszédében, amelyekkel a kamarában és a szenátusban e törvénytervezetet az ellene felhozott kifogásokkal szemben megkísérelte védelmezni. Azt mondta, hogy egyénileg nagyon fájdalmasan érintette az a beszéd, amellyel Hans Otto Roth megokolta a szászok passzív magatartását. Hiszi azonban, hogy az erdélyi szász nép nem ért egyet Hans Otto Roth-tal, akinek nyilatkozatát nem tarthatja másnak, mint egyéni véleménynek. Reméli, hogy a szászok még meggondolják a dolgot és sikerülni fog velük megegyezni.

A magyar párt vezérével, Bethlen György gróffal szemben sokkal élesebb, sőt bizonyos fokig kíméletlenebb volt. Nemcsak azt vitatta, hogy Bethlen György gróf csupán a maga nézetének adott kifejezést, hanem azt is, hogy sem ő, sem a vezetése alatt levő magyar párt nem képviselik az erdélyi magyar nép politikai meggyőződését. Az erdélyi magyar párt nem az erdélyi magyar nép érdekeinek képviselője, hanem az erdélyi magyar társadalom igen vékony rétegződésének, a csekély számú feudális nagybirtokú arisztokráciának, amely sohasem volt más, mint a dolgozó magyar népnek elnyomója és kizsákmányolója. Hogy milyen volt ez a társadalmi réteg szemben a magyar néppel s hogy érzésben és lélekben mennyire távol áll attól, hivatkozik a magyar nemzet egyik legnagyobb költői lángelméjének, Ady Endrének tanúságtételére. Gyönyörű sorok magyar nyelven azok — mondta — amelyeket idézni fog, de amelyek e pillanatban csak francia fordításban állanak rendelkezésére egy propaganda-füzetben, amelyet „L'Hipocrisie d'un gouvernement“ címmel a Kossuthista magyar emigránsok adtak ki. Ady e versét nemcsak francia, hanem a közérthetőség kedvéért rögtönzött román fordításban is felolvasta.

A felolvasott versszak Ady „A tavalyi cselédekhez“ című költeményének a következő sorai voltak:

„De jött egy kóbor ivadék,
Rabló, szerencsés ritterek
Népe, akiknek sarjsorán
Ma tán zsandár miniszterek
Tobzódnak az idő torán, —
Igazi magyarság torán.
Ma grófi sorban ők diktálnak, —
De vannak, kik még emlékeznek
S ha kell, ki is állnak.“

— íme, így ír a magyar költő Ady — folytatta Vaida-Voevod a költemény elemzését — arról az oligarchiáról, amely ma ura úgy a hegyeken innen, mint túl a magyar nép sorsának.

A román kamarában megkezdett inkább vádaskodást, mint vitát tovább folytatta Vaida-Voevod a szenátusban. Alkalmid és ürtügyl

Gyárfás Elemének az a beszéde szolgált, amellyel bejelentette, hogy a magyar párt szenátorai is csatlakoznak Bethlen György nyilatkozatához, mert az előzmények után semmi reményök sem lehet, hogy a javaslaton a kisebbségek javára valamit változtatni is tudjanak. Vaida-Voevod nyomban válaszolt. E válaszában részletesebben kifejtette a magyar oligarchia politikai szereplésére vonatkozó elméletét és annak a viszonynak lényegét, amely szerinte ma is fennáll az erdélyi magyar párt és a magyarországi magyar oligarchia között. Minekutána a román közvéleményben közkeletű vád és meggyőződés gyanánt van elterjedve, hogy az erdélyi magyar nép csak azért nem nyugszik belé jelenlegi helyzetébe, mert a csonka-magyarországi magyar oligarchia az erdélyi magyar mágnások befolyásának felhasználásával állandóan izgalomban tartja irredentista és revizionista törekvések sugalmazásával, — nem lehet érdek és tanulság nélkül való Vaida-Voevod ez elméletének egy kissé részletesebb ismertetése.

Vaida-Voevod Gyárfás Elemérel szemben kíméletesebb, sőt egyenesen elismerőbb, mint megelőzően Bethlen Györggyel volt. Készséggel elismeri, hogy Gyárfás a magyar uralom alatt is arra törekedett, hogy a magyarok és a románok megértsék egymást. Felismerte már akkor, hogy Erdélyt az alkalmazott oligarchikus eszközökkel nem lehet visszatartani attól, hogy egy szép napon a magyar államtól el ne szakadjon. Gyárfás ezt azért tehette, mert mint középbirtoikos, amilyenek a románok között is többen voltak, nem tartozott a gógös latifundios magyar mágnások közé. Civilizált eszközökkel igyekezett a magyarokat és a románokat egymáshoz közelebb hozni. Ez azonban nem sikerült, mert Budapesten az a főúri osztálygóg uralkodott, amelyet a magyar mágnások érdekei diktáltak. Ezek az érdekek szabják meg ma is az erdélyi magyar párt politikai magatartását, nem pedig az erdélyi székely és magyar nép érdekei.

Vaida-Voevod a megkezdett csapáson tovább haladva, folytatta annak a viszonynak elemzését, amely szerinte az elnyomott, szenvedő magyar nép és a gógös feudális magyar mágnásság között kezdet óta állandó volt. Elméletét ez alkalommal sokkal részletesebben kifejtette, mint a magyar párt elnökével folytatott polémiájában. Elmélete támogatására azonban magyar költőktől nem idézett semmit, pedig tehette volna, mert hiszen a magyar költőket nagyon jól ismeri. Évtizedekkel ezelőtt politikai szereplését a magyar parlamentben ilyen költői idézettel kezdette, — bár nem valami nagy tapintattal és sikerrel. Most óvatos volt, mert tudta, hogy Gyárfás Elemér éppen olyan ismerője a román költészetnek, mint ő a magyarnak s ennek következtében nagyon könnyen válaszolhat olyan román idézettel, amely Ady sorainál is nagyobb igazsággal illusztrálná, hogy a romániai boérok sem voltak jobbak egy hajszállal sem az ő gógös magyar mágnásainál. Ha a „hepe-hupás vén Szilágy“ félig úr, félig paraszt radikális költő zsenijét hívta fel elméletének támogatására, Gyárfásnak sem lett volna nehéz az újabb román költészet erdélyi parasztszületésű lángelméjét, Cosbuc Györgyöt maga mellett megszólaltatni. Ha idézi Cosbuc „Vrem pament“ (Földet kérünk) című költeményének első versszakát, bizonyára győztes maradt volna az irodalmi versenyben.

„Meztelen, éhen és hajléktalan
 Hordom, mit kényed rám rakott.
 Megversz, leköphetsz, hisz kutyád vagyok
 És barmod oktalan.
 Gazdag pribék, jött-ment, kit szél hozott, —
 Tán pokol segít az átkozott,
 Hogy már mindig csak barmaid legyünk? —
 Üss, túrjuk, — túrunk szitkot, terheket
 És hámot, jármát s mind, amit lehet, —
 De földet adj nekünk.“

Nagyobb erővel egy szerencsétlen nép sokszázados szenvedését, bosszúért lihegő haragját, talán Bums, ez a skót paraszt születésű lángelme sem fejezte ki egyetlen költeményében sem, mint Cosbuc. Erőre, szilajságra, magasröptű költői dikcióra és mély igazságra Adynak egyetlen politikai költeménye son közelíti meg Cosbuc e költeményét, nemcsak a Vaida-Voevod által idézett.

Vaida-Voevod kétségtelenül jártas parlamenti bajvivó, ügyesen tudja magát fedezni, nehogy ellenfele valahol alkalmas rést fedezzen fel védekezésében. Nem tagadja, sőt nyíltan bevallja, hogy a román boér sem volt jobb a Deákné vásznánál. Elismeri, hogy a régi román királyságban is hasonlóan elnyomó és kizsákmányoló szellemű volt a boérok uralma, mint Erdélyben a magyar mágnásoké, — sőt a kettő között valóságosan öntudatos együttérzés és együttes eljárás is volt. E két forrásból: a hegyeken túl lakó magyar mágnások feudális rendszeréből született meg az erdélyi magyar párt jelenlegi politikája, a boérok oligarchikus gondolkozásából az a csokoizmus (ciocoismus), amelyik a román parlament szöszékéről a liberális és az averescanus párt nyilatkozataiban kifejezésre jutott Nagy-Románia megalakulása után is, de amelyet a nemzeti parasztpárt kormányra jutása lehetlenné tett.

Régi igazság, hogy nincsen semmi új a nap alatt. Vaida-Voevod elmélete sem saját új találmánya. A múlt század 90-es éveiben a magyarországi román nemzetiségi pártnak két ármalata volt. Egyik az úgynevezett „tribunisták“, kiknek Ratiu és társai voltak a vezetői; hírlapi orgánumok pedig a nagyszebeni „Tribunal A másik a Mocsonyi Sándor vezetése alatt álló párt, amely határozott állást foglalt az ellen, hogy a románság politikai követeléseit memorandumba foglaltan a magyar kormány megkerülésével egyenesen öfelségéhez vigyék Bécsbe. Az előbbi pártármalat tulajdonképpen exponense volt a romániai liberális párt úgynevezett nemzeti politikájának. E pártármalat hírlapírója, Slavici János, a Tribuna akkori szerkesztője, hogy Mocsonyit és politikáját hitelvesztette tegye a romániai közvélemény előtt, politikai magatartásának magyarázatul egy sajátosságos elméletet gondolt ki, amelynek Mocsonyi társadalmi helyzetén kívül semmi más alapja sem volt. Ez elméletét 1892-ben Bukarestben megjelent „Romanii din regatul ungar si politica maghiara“ című brosjájában fejtette ki.

Slavici ez elmélete szerint a magyar politika teljhatalmú irányítója a budapesti Nemzeti Kaszinó, amely kizárólagosan arisztokrata társaság lévén, saját érdekeit tartva szem előtt, intéztet! eszközei útján az

ország sorsát, mint valamely nagy befolyású titkos társaság, úgy a törvényhozásban, mint a kormányzásban. A román nemzeti törekvések kielégítése demokratikus követelmény, ennek következtében ellentétben áll a Nemzeti Kaszinót alkotó kizárólagosan arisztokrata társaság osztályérdekeivel. A magyar arisztokrácia érdeke e viszonylatban szolidáris a román konzervatív párt zömét alkotó romániai boerság érdekeivel, amely éppen úgy irtózik a román nép nagy tömegének politikai felszabadulásától, mint mindenféle demokratikus belpolitikai reformtól. Mocsonyi vagyoni és társadalmi helyzeténél, továbbá a magyar arisztokrata családokkal való rokonságánál fogva tulajdonképpen a magyar arisztokráciához tartozik és ennél fogva tagja is a Nemzeti Kaszinónak. Román nemzeti politikát is csak olyat csinálhat, amely megfelel a kaszinó érdekeinek. A konzervatív párt zömét alkotó romániai boerság és a Nemzeti Kaszinó tagjai között a közvetítő szerep a Mocsonyi Sándoré. A magyar arisztokrácia kizárólagos érdekeitől vezettetve, a Kárpátokon innen lakó románságot akarja rabszolgaságban tartani, a romániai boerság pedig a Kárpátokon túl lakókat.

Vaida-Voevod 37 év után ezt az elméletet újítja fel a megváltozott viszonyokhoz alkalmazottan csak azért, hogy a román közvéleményt félrevezesse szemben az erdélyi magyarság jogos politikai, kulturális és gazdasági követeléseivel és segítsen erősíteni azt, a román államférfiaktól is többször mentegetőzően emlegetett „kedvezőtlen atmoszférát, amely lehetetlenné teszi Románia kisebbségi kérdésének nemcsak megoldását, hanem európaibb szellemben való kezelését is. Az erdélyi magyar párt szerinte semmi egyéb, mint a magyarországi feudális nemesség oligarchikus osztályszellemétől áthatott imperialista és irredentista politikájának erdélyi kirendeltsége, amely faksiózus ellenzékieskedésével állandóan akadályozza, hogy Románia a demokratikus fejlődésnek azon az útján, amely előtte a nemzeti parasztpárt kormánya jutásával megnyílt, előre haladhasson.

Az a törvényjavaslat, amelyen most a román parlament tanácskozik, hatalmas lépést jelent a demokratikus fejlődésnek ez útján, sőt — tette hozzá Vaida-Voevod — a magyar kisebbségnek is lehetővé teszi, hogy jótéteményeit élvezhesse a maga érdekeinek javára és gyarapítására. Ha Bethlen György gróf lovagias ellenfél volna, nem tartózkodnék a következő nyilatkozat megtételétől: — tízéves közigazgatási rabszolgaság után íme, megnyílnak a polgári szabadság kapui a magyar kisebbség előtt is. Tudom, hogy könnyű dolog egy grófnak olyan politikát csinálni, amely előnyös rá nézve, de ez csak kárára szolgál a szerencsétlen székely népnek. Ezentúl a székelynek és a szatmármegyei magyarnak is ugyanazon jogai lesznek, mint a románoknak.

Bethlen György és a magyar párt Vaida-Voevod szerint valóságosan hadat izent a nemzeti parasztpárti kormánynak. Annak a kormánynak, amelyik kezébe véve a kormány rúdját, sietett orvosolni minden közigazgatási sérelmet, amelyet kisebbségi részről tudomására hoztak. Elégtételt szolgáltatott a sérelmet szenvedőnek és megbüntette a sérelmeknek okozóit. A magyar párt az elmúlt tízéves időszakban paktumot kötött az Averescu-kormánnyal, amely paktumot a liberális párt

részéről Tatarescu is a magáévá tette. Ezekben a paktumokban nem volt szó nemcsak a gyulafehérvári határozat pontjainak megvalósításáról, de még csak a községek autonómiájáról vagy a közigazgatás reformjáról sem. De igenis volt többszörösen egyéni érdekekről és személyes előnyökről, amelyeknek azonban semmi hasznát sem vették a székelyek, a szatmári és a szamosvölgyi magyar parasztok, — hanem igenis azok, akik egy dicsőséges évezreden át urai voltak ezeknek a parasztoknak.

Van a magyar párt vezetőségének Vaida-Voevod szemében ennél egy nagyobb bűne is. Tíz éven át támogatott minden olyan politikai mozgalmat és pártot, amely kormányzási módszerével kompromittálta az országot s provokálta a román állampolgárok tömegének és az ethnikai kisebbségeknek elégedetlenségét. Támogatott minden olyan politikai irányzatot, amely közvetlenül vagy közvetve hozzájárult az országnak legyengítéséhez. A liberálisok pártpolitikai vakságukban, hogy kielégíthessék féktelen hatalomszomjukat, és az averescanusok, hogy legrosszabb fajtájú párhíveik tömegeinek gyors meggazdagodását elősegítsék, paktumokkal megvásárolták a magyar szavazatokat azért, hogy lehetetlenné tegyék a nemzeti parasztpárt által hirdetett igazi demokrácia megvalósíthatását. A paktumokat, amelyek ezt lehetővé tették, a magyarok csak azért kötötték, hogy segítsenek gyengíteni az országot abban a reményben, hogy ily módon előbb-utóbb bekövetkezik az a politikai eshetőség, amelyben lehetséges lesz végleg megbuktatni Nagy-Romániát.

Vaida-Voevod politikus ugyan, de életének politikától mentes idejét az orvosi tudományoknak szentelte. Ha ügyvéd lett volna valamelyik regátbeli kisebb városban, ahol a kétes jogi és erkölcsi alapon álló ügyekben lett volna alkalma magának a „furfangos prókátor“ nimbuszát megszerezni, érthető lenne az a rabulisztika, amellyel kísérletet tett a magyar pártot a román közvélemény előtt ilyen módon befeketíteni. Valószínű, hogy ezt a furfangos prókatori okoskodást Bukaresttől nyugatra egyetlen parlamentben sem hallgatták volna nevetségbe fullasztó hangos derűtlenség nélkül. De aki ismeri a romániai átlagos politikusok gondolkozásmódját, tudja, hogy ezzel nem a magyar pártot, hanem román politikai ellenfeleit: a liberálisokat és az averescanusokat igyekezett kompromittálni. Ezzel a csavaros rabulisztikával azt akarta megértetni a román közvéleménnyel, hogy az előző kormányok legnagyobb bűne az volt, hogy a román állam legkonokabb ellenségével, a magyar kisebbséggel szövetkeztek azért, hogy támogatásával gyors meggazdagodásuk érdekében a parlamenti választások küzdelmeiben letiporhassák a román nemzeti parasztpártot, amelynek politikája nemcsak az igazi demokrácia győzelmének, hanem a román nemzeti egységnek és Nagy-Románia fennmaradásának is egyetlen valódi biztosítéka.

A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat Vaida-Voevod szerint semmi más, mint összefoglalása az összes román nép történeti múltjából fakadó vágyainak és annak összhangba hozása azzal a demokratikus szellemmel, amelytől át volt hatva Besszarábia és Erdély románsága s amelynek megvalósulása után, új életet remélve, a régi királyság

román népe is vágyakozott, mégpedig nagyobb mértékben, mint az új tartományok lakói, mert sokkal szörnyűsebb zsarnokság alatt szenvedett, mint amazok. Azokat idegenek nyomták el, ezeket pedig saját testvéreik, ami sokkal súlyosabb és nagyobb szenvedés volt bizonyára.

Ez igazságnak megértéséért — folytatta elmélkedését Vaida-Voevod — nem szükséges visszamenni a régmúlt időkbe. Elég egy pillantást vetni az utolsó tíz esztendő történetére. Kik harcoltak a demokratikus és a nemzeti eszmények ellen? Kik tették kirakatba a demokráciát, hogy mögötte alkalmazhassák a legszörnyűsebb zsarnokság módszereit? Az egységesítést emlegetve, okozói lettek a meghasonlásnak csak azért, hogy tovább uralkodhassanak. A nemzeti-séget hangoztatva, megvádolták nemzetietlen érzéssel azokat, akiknek nemzedékek életén át álmuk, egyetlen ideáljuk az egyesülés volt.

Íme, Vaida-Voevod nemcsak elismeri, hanem Románia belügy-miniszteri székéből hangos szóval hirdeti is, hogy az új Románia tíz éves korszakában polgárai a legszörnyűsebb zsarnokság és elnyomatás alatt szenvedtek és hogy ebben az időszakban minden kormányzati cselekvés homlokegyenest ellentétben állott a szabadság és a demokrácia elvének követelményével. Erre vonatkozó fejtegetéseit hallgatva, a leghiszékenyebb és a legtürelmesebb hallgató elméjében is fölvetődik a kérdés: ha ez igaz, hogyan lehet mégis azt állítani, hogy a magyar kisebbségi politikusok, mikor népek elnyomatásáról és jogfosztottságáról panaszkodnak, megzavarói az állam belső békességének és akadályozói az állami és társadalmi rend megszilárdulásának? Minő jogon vitatja Vaida-Voevod, hogy a magyar kisebbségnek kedvezőbb helyzet van a román államban, mint volt az impérium-változás előtt a román népek Magyarországon? ...

A román politikusok a kormány padjain is a magyar kisebbség kárára szeretnek párhuzamot vonni a régi magyar állam nemzetiségi és a román kormányok jelenlegi kisebbségi politikája között. Egy hajszálat sem hajlandók abból engedni, hogy a magyarországi román nép sorsa szerintök ezer éven át soha egy pillanatig sem volt más, mint a legszörnyűsebb elnyomatás. A magyar kormányok 1867 után egyebben sem törték fejüket, mint azon, hogy miként fosszák meg a nemzetiségeket legszentebb emberi jogaitól, nyelvöktől, nemzetiségöktől, sőt vallásuktól is, hogy megmagyarosíthassák őket. De a maga pörös ügyében senki sem lehet bíró. Mi magyarok csak védekezhettünk e vád ellen, de nem ítélehetünk. Ítélethozatalra egy harmadik van hivatva. Ilyen harmadik az erdélyi szászok, amely nép 1867 óta teljes mértékben osztozott abban a nemzetiségi sorsban, amelyet annyi vádval és annyi bosszúérzettel szoktak a román politikusok és publicisták emlegetni, ha a romániai magyar kisebbség kívánságainak teljesítéséről van szó.

Az erdélyi szászok hivatalos lapja, a „Siebenbürgisch-deutsches Tageblatt“ f. évi január 5-1 számának „Alte und neue Minderheitenfrage“ című cikke a következőkben vonja meg a régi magyar nemzetiségi és az új román kisebbségi politika között a párhuzamot:

Szerinte a régi magyar nemzetiségi politika homlokerében az

asszimilációs törekvések állottak. A kérdés tengelye a nyelv volt. A többség a maga nyelvének elterjesztését tartotta elérendő célnak. A kisebbségek legfőbb törekvése pedig arra irányult, hogy a magok nyelvének használatát az állami és a közélet minden viszonylatában biztosítsák. Ez irányzatnak tipikus kifejezése volt az 1868-i nemzeti-ségi törvény, amely a szó szoros értelmében nyelvtörvélynél nem egyéb. Az állam nyelvének az iskolázás segítségével való elterjesztése a törvény meghozatala után csak idővel és fokozatosan lett a magyar kormányok részéről kizárólagos céllá, — de azt, hogy a nemzetiségeknek joguk van saját iskoláikban nyelvüket tanyelv gyanánt használni, mindenki magától értetődő dolognak tartotta.

A világháború után a román kisebbségi politikában ez az álláspont teljesen megváltozott. A magyarosításnak még a legsötétebb korszakában sem merészkedett volna senki arra gondolni, hogy gazdasági téren is előnyben részesítse a magyar többséget szemben a nemzetiségekkel. Az agrárreform, amely fogalom a háború előtt ismeretlen volt, rettenetes leckét adott az érdekelt feleknek arra vonatkozóan, hogy minő alkalmas támadási pontul szolgál a többségi nemzet kormányai számára a kisebbségek gazdasági élete. Arra sem mert volna a világháború előtt senki gondolni, hogy akadjon olyan állami adóhivatal, amely különbséget tesz a többségi és a kisebbségi állampolgárok között az utóbbiaknak rovására. Ilyet nemzeti-ségi részről még a leggyanakvóbb természetű egyén sem mert volna feltenni. A háború előtt, ha olyan állami iskolát építettek, amelyben a tanítás nyelve kizárólagosan csak az állam nyelve volt senkinek sem jutott eszébe a kisebbségi községet arra kényszeríteni, hogy az iskola építési költségeihez hozzájáruljon. Ugyanilyen volt a helyzet a közpénzeknek a különböző kulturális célokra való felhasználását illetően is. Most azonban szó sem lehet arról, hogy a kisebbségi kulturális intézmények nem hogy egyenlő, hanem csak méltányos arányban is részesülhessenek ilyen támogatásban. Ürügyül és megokolásul szolgál erre az, hogy azt a mostoha bánásmódot kell jóvátenni, amelyben előbb a jelenlegi többségi nemzet kulturális intézményei részesültek. A kisebbségi közművelődési intézmények csak az egyenlőség teljes helyreállása után részesülhetnek a közpénzekből támogatásban.

A romániai, illetőleg az erdélyi régi második nemzetiség hivatalos jellegű hírlapi orgánumának tanúságtétele szerint a román állam kisebbségi politikája sokkal ártalmasabb, sokkal veszedelmesebb a kisebbségekre, mint a háború előtt a régi magyar állam kormányainak nemzetiségi politikája volt a magyarországi nemzetiségekre.

Bratianu Vintilla volt miniszterelnök és a román liberálistpárt jelenlegi vezére 1926 október havában egyik romániai vidéki város közművelődési egyesületében előadást tartott „Új Románia eljövendő hivatásáról”. Romániának — mondotta Bratianu — ezidőszert három részletkultúrával van dolga. Egyik a régi királyságban a francián keresztül a latin, a másik Erdélyben a magyaron keresztül a germán, a harmadik az ország keletén (Besszarábiában) a szláv kultúra. A fiatal román nép új kultúráját kell ezeknek a régi kultúráknak helyébe ültetni. A részletkultúrák további ápolásával szakítani kell s a közös új kultúrát

kell megteremteni. Csak bátorság kell hozzá, — továbbá a múlt nélküli állapot és az előzmények nélküli új állapotok elképzelése és az előzmények nélküli ismeretlenbe való merész belevágás. Arra, hogy a bátor nekivágás sikerüljön, a gazdasági és természetes feltételek adva vannak.

Ezeknek előrebocsátása után Bratianu Vintilla kifejtette, hogy a kultúra gazdasági alapokon épül fel. A régi kultúrák megszüntetése szerinte úgy valósítható meg, ha elvonják alóluk a gazdasági alapot. Ha leszegényítik a régi kultúrájú népeket. Így lesz a régi kultúrákból rom, amelyen felépülhet az elgondolható új egységes és román nemzeti kultúra. Ez az elmélet teszi érthetővé, hogy Nagy-Románia kormányai miért terjesztették ki azt a nemzetiségi politikát a kisebbségek gazdasági életének tervszerű elsorvasztására, amely a magyar uralom idejében a szenvedőlegesen érdekelt szász kisebbség vezetőinek idézett tanuságtétele szerint erre sohasem gondolt, hanem megelégedett a nyelvi asszimilációval.

A nemzeti parasztpárt azzal vádolta és vádolja ma is az előbbi, különösen a liberális kormányokat, hogy gazdasági politikájok saját anyagi érdekeik szolgálatában állott, tekintet nélkül a román nemzet és az állam gazdasági jólétére. E gazdasági politika makacs érvényesítése alkalmat adott arra, hogy a liberális és az averescanus pártok hatalmasai s annak az érdekszövetségnek tagjai, akik e hatalmasok baráti köréhez tartoztak, meggazdagodjanak, de a nemzet és az állam elszegényedjék. Ez a megállapítás a maga egészében igazságtalan túlzás, mert a cél, amelyet e pártok kormányai gazdasági politikájok megvalósítása elé tűztek ki, mégsem az önző és alacsony erkölcsi színvonalú indíték volt, hanem az, hogy e gazdasági politika segítségével megsemmisítsék a magasabb fokon álló kisebbségi, vagy mint Bratianu Vintilla nevezte, részletkultúrákat és így azoknak romjain az állami hatalom eszközeinek kíméletlen felhasználásával felépíthessék az új egységes román nemzeti kultúrát.

A magyar államtól Romániához csatolt erdélyi területen a kisebbségben levő magyarságnak a magyar uralom alatt politikai hegemoniáját, szemben a nagy román többséggel, nagyobb gazdasági ereje adta meg és biztosította. Ez erők tömegében a legnagyobb alkotó rész a földbirtok volt. Az agrárreform a tények logikájánál fogva, még ha nem is lett volna célja, ezt a magyar kisebbség politikai hegemoniáját biztosító gazdasági tényezőt semmisítette meg a legradikálisabb módon. Ennek következtében valóságos anakronizmus ma Erdélyben latifundiumos magyar birtokos osztályról beszélni. Igazságosan senki sem állíthatja, hogy annál a társadalmi és politikai dinamizmusnál fogva, amely a nagybirtoknak a világon mindenütt inhaerens tulajdonsága volt, az erdélyi magyar népnek egynehány nagybirtokos úr politikailag, vagy akár társadalmilag is kizsákmányolója, ura vagy enyhébb esetben kizárólagosan iránytadó vehetője lenne. Az erdélyi magyarság nem tudatlan misera plebs, csordaszerű tömeg, amelyet egynehány nagy földbirtokos — még ha volna is ilyen — tisztartói és udvarbírái segítségével tetszése szerint ide-oda terelgethetne. Az erdélyi magyarságot súlyos, létért való nehéz harcában ma az erdélyi magyar értelmiség vezeti. Azok a sokat emlegetett grófok és bárók, akik a Paal Árpádokkal

és Gáborokkal, a Sándor Józsefekkel, Barabás Bélákkal, Laár Ferencekkel, Fábián Lászlókkal, Willerekkel stb. a küzdő erdélyi magyarság vezérkarához tartoznak, nem a feudális nagybirtok — ami nincs — címén tartoznak, hanem az önfeláldozó hazafiság, a politikai tanultság és a tehetség jogcímén foglalnak helyet e vezérkarban.

Az a vád, hogy az erdélyi magyar párt az erdélyi magyar mágnások közvetítése útján csak egyszerű kirendeltsége a csonka-magyarországi oligarchiának, gyermekmese, vénasszonybeszéd — povestea babesti — a legenyhébb esetben is, — a valóságban pedig olyan ügyetlen és átlátszó misztifikáció, amelyet komolyan még a bukaresti külvárosok politizáló mitocan-jain (kispolgárain) kívül, akinek négy elemi iskolánál magasabb fokú képzettsége van, Romániában sem hisz el senki. Vaida-Voevod évtizedeken át élt Bécsben. Nagyon jól tudja tehát, hogy mi az a Bauernfängerei. Ha azt hiszi, hogy ilyen eszközöket sikerrel használhat a román parlamentben kisebbségi politikájának megvédelmezésére, nagyon kevésre becsülheti a román képviselők és szenátorok értelmi képességeit.

Az azonban bizonyos, hogy a magyar kisebbség elégedetlen azzal a mostoha sorssal, amely neki osztályrészül jutott új államjogi helyzetében és fájó szívvel gondol vissza azokra az időkre, melyekben nem volt kénytelen élvezni a román demokrata kormányzás gyönyörűségeit. De nemcsak a magyar kisebbség elégedetlen, hanem a román állam többi kisebbségei is kivétel nélkül. Olyan becsületesen gondolkozó szász vagy sváb nincs, aki azt ne mondaná: jobb sorsunk volt a magyar uralom alatt! Ezt mondja az erdélyi román nép is, amely ma leikéből gyűlöli a regatzean-t, holott sohasem gyűlölte a magyar népet, amely pedig nem volt testvére, hanem nyelvre, szokásra, fajra és vallásra idegen. Bevallotta ezt maga Vaida-Voevod is.

— Nagy volt az elégedetlenség — mondotta e beszédében — az előző tízéves korszakban a hegyeken túl, a régi királyságban és az új tartományokban. Mindenütt lehetett hallani e szömyűsleges szavakat: jobb volt a magyar uralom alatt! jobb volt az osztrák kormányzás, sőt azt is, hogy jobb volt a cári uralom alatt. Nem egyszer hangzott fel még a régi királyságban is: sokkal jobb volt, mikor nem volt Nagy-Románia.

Vaida-Voevod szerint ez csak az előző kormányok alatt volt így. Ma másként van. Ezt csak ő és minisztertársai mondják, — de még azok a hírlapírók sem merik megími lapjaikban, a „Curentul“-ban és a „Cuvantul“-ban, akik kormánypárti programot hirdetve jutottak mandátumhoz. Attól félnek, hogy ha most másfél év után ilyen dicsőítő sorokat ímának a nemzeti parasztpárti kormányzatról, olvasóik tömegesen hátafordítanak lapjaiknak.

Vaida-Voevod a csonka-magyarországi oligarchiát azzal vádolja, hogy irredentista és revizionista eszmék s törekvések sugalmazásával izgatja az erdélyi magyar népet, amely e miatt nem nyugszik bele jelenlegi államjogi helyzetébe. Nem tudom: mennyiben lehet igaz ez a vád és mennyiben nem? Mert azt sem tudom: kikből állhat ez a magyar oligarchia? amely ilyen felesleges és haszontalan dolgokkal foglalkozik. Az erdélyi magyar népet nem kell senkinek sem elégedet-

lenségre izgatni vagy irredentizmusra tanítani. Kitűnő tanítómestere van a román kormányzásban mind a két irányban. Aki abban a nem éppen kellemes szerencsében részesült, hogy mint valamelyik nemzeti kisebbség tagja román állampolgári minőségben élvezze a román alkotmányos és demokrata kormányzás áldásait, azt nem kell irredentizmusra tanítani. Megtanulja azt gyorsan és bámulatos sikerrel. A költő Zrínyi Miklós egyik írásában, szemlét tartva azokon az európai nemzeteken, amelyektől a magyar nemzet valamit várhatna és remélhetne, az oroszokról azt írja, hogy „vitézsgök nevetséges, policiájok (politikájok) ostoba“. Miután megrögzött pacifista vagyok, a románok vitézsgéről nem beszélek, de azt mégis némi joggal vélem állíthatni, hogy politikájok, különösen kisebbségi politikájok határozottan olyan, mint aminő volt Zrínyi Miklós szerint az oroszoké a XVII. században.

JANCSÓ BENEDEK